

pripravijo klobase ali kakšno drugo meso. Za opoldanski obrok je v navadi kislo zelje, v katerem se je kuhala kaša ali pa ješprenj, v katerega je tudi stopil pacek. Popoldanska malica je podobna dopoldanski; ves dan pa morajo imeti kosci in grabljice dovolj vina.

Večeri med gorjanskimi kosci so lepi in sproščeni. Z mrakom izgine vsa utrujenost. Z bližnjih košenic se zberejo in posedejo okoli ognjev po dišečem senu. Pečejo krompir, nekateri so se v dolini spomnili tudi na koruzo. Šalijo se, prepevajo in pripovedujejo, kakšno je bilo včasih življenje v Gorjancih.

Na košenici Pri jezeru je bila nekoč vas. Še danes se pozna zidovje in robovi na košenicah so sledovi nekdanjih brazd. Nekateri menijo, da so odšli ti prebivalci z Gorjancev zaradi turške nevarnosti, drugi pa trde, da so morali bežati pred mravljami, ki so jih hotele uničiti. Mravelj je na tem mestu še danes toliko, da je košenica polna kupčkov, čeprav jih večkrat razkopljejo. Največ teh gorjanskih prebivalcev se je preselilo v Gornji Suhadol. Majhne lesene hiše in stare skednje so prinesli s seboj in jih postavili v vasi. Več hiš ima še priimek ali hišno ime Gorjanc.

Pred kakšnimi sedemdesetimi leti so prenehali Podgorci pasti prašiče v Gorjancih. Novi lastnik ni dovolil, da bi prašiči delali škodo po gozdovih. Erjavec Janez iz Gornjega Suhadola, ki je danes star 87 let, je še pasel prašiče v Gorjancih. Jeseni, ko je začel zoreti želod in je začela odpadati bukovca (žir), so iz vasi Loka, Stara vas, Cerovi log, Leskovec in Suhadol zagnali prašiče v gorjanske gozdove. V bližnje vasi so jih zvečer prignali domov. Nekateri so imeli prašiče ves teden v gori, v nedeljo so jih prignali domov, da so kaj toplega pojedli. Vas Cerovi log pa je imela na Kobili velike skupne svinjake. Tu so držali prašiče, dokler ni zapadel sneg. Prašičem so na paši nagajali volkovi. Pastir ni bil nikoli brez »ostrega« v gori. Nekateri so zaganjali prašiče v hoste tudi pozimi. Rili so po snegu in si za silo nabrali želoda in žira. Stari Suhadolčan se spominja, da so lastniku gozda plačevali po eno krono od vsakega svinčeta, ki se je paslo v Gorjancih.

Zvrste se še druge pripovedi o Kukovi gori, ki je polna vode, o dekletu, ki je z voli vred utonilo v Jezeru... Ognji dogorevajo, žerjavica se spreminja v pepel, pri Miklavžu odbije polnoč. Kosci se bodo za dobre tri ure ulegli v kopice, potem pa bodo spet zamahnili po rosnih travah.

Na čudnem robu

STANKO KLINAR

Z otroki sem se žogal na ozkem prostorčku pred hišo, na trdih peščenih tleh v senci stare jablane, nesrečno ograjene krog in krog s sovražnim plotom, ki je vsakih nekaj minut požiral žogo v našo veliko nejevoljo. Preskušal sem pač vse tiste nespametne akrobacije, ki jim nikoli nisem bil kos, tako da se je še otrokom čez čas začenjalo zdeti, da morajo biti zares težke, če ne celo virtuoze. Nekam sem seveda moral s svojimi razposajenimi močmi, ki mi jih je lenobno jutro tiste nedelje obsodilo na hišni arest.

Medtem, ne da bi najmanj mogel slutiti pekočo ironijo lepega dne, se je zgodilo nekaj strašnega. Takrat namreč, ko je stregla oskrbnica v Aljaževem domu kosilo svojim gostom, jo je sredi slovesnega opravila prestrašil Lojze, ki

je od nekod zrasel na terasi in se hkrati bled in tresočih kolen zgrudil na klop. Iz ran na vratu mu je nicala kri in močila srajco na prsih — vpjioč znanilec krvave novice, ki jo bo izjecljal, brž ko pride do moči. In ko jo je izpovedal, je bila ena sama, a ta dovolj strašna: Franci je padel v Stenarjevem razu!

Brojan je prejel alarm in mobiliziral mojstransko četico. Hudo zagnan je tekel mimo hiše, kjer sem z otroki preganjal čas, meni pa se je hotelo govoriti o vremenu in sem mu zaklical: »Zdaj pa kar čedno kaže, kaj! Zjutraj je bilo pa leno, da se mi je komaj ljubilo živeti.« »Ni preslabo«, je uradno odgovoril, očitno ne preveč navdušen nad takim predmetom pogovora in, najbrž v strahu, da ga nasilno spreminja, plaho pristavil: »V razu se je nekaj zgodilo...« »A tako?« sem rekel prozaično, kot da sem zvedel to iz radia, in mislil bolj na žogo in nove poskuse kot na Brojanove besede. Ko je videl, da njegova novica nima nobene teže, je pospešil korak, kajti čas je bil zlato...

Tako se je zgodilo, da se je ekipa že spustila z vrha k ponesrečencu in začela z reševanjem, ko sem sam stal šele pod razom, ne da bi prav vedel, kaj naj storim. Toda tistih par minut, ko sem prisluškoval težaškemu delu v steni, poveljem in klicem, zabijanju klinov in padajočemu kamenju, sem se zelo pomiril. V Aljaževem domu so mi namreč dali na pot tako nevsakdanje novice, tako nasprotujoče običajnim skušnjam in tako nerazumljive in nerazložljive navadni pameti, da sem vso pot do pod raza pretekel v globokem dvomu nad tem, kar sem čul, in v veliki skrbi za Francijevo življenje. Menda je padel cel raztežaj, trideset metrov, a si ni ničesar zlomil, ni dobil pretresa možganov, ni padel v omedlevico, ni padel v šok, temveč se je lepo pobral na polici, se potipal, zavezal pretrgano vrv in plezal še dva raztežaja naprej kot prvi, dokler ni zaradi bolečin opešal. Lojze je bil srednji plezalec, vrv padajočga ga je ujela v zanko, mu ožgala vrat in ga potegnila nekaj metrov niže, a zadnji, Stanko, je dobro varoval, tako dobro, da se je vrv pretrgala... In vendar je Franci obtičal nekje na nekem čudežnem robu, nad zevajočo krajno počjo, ki je režala s pošastnim žrelom sto metrov globlje v prepadni črni grapi... Potem je bilo treba hitre akcije. Lojze se je kljub lastni nezgodi čutil najsposobnejšega, da jo izvede. Kot da živi še v tistih zlatih časih, ko nihče ni mogel pomniti, kdaj je sreča v skalah kakemu Mojstrančanu zadnjič pokazala zobe, se je odločil, da izpleza sam, kljub ožganemu vratu in kljub temu, da je bil formalno začetnik in prvič v Stenarju. Gotovo celo zgornjo polovico raza je tako preplezal brez vsake tuje pomoči in v rekordnem času preko vrha sestopil v Vrata, kjer se je izčrpan od prevelikih dogodkov sesedel.

Pri takih podatkih, ki so si kljuvali v oči, nisem mogel biti miren. Da bi bil rezultat tridesetmetrskega padca v terenu tretje stopnje tako mil, se mi je zdelo nerealno. Zla slutnja mi je zalezovala srce in sikala o skritih, zahrbtnih poškodbah, ki ubijejo človeka šele čez čas, a zagotovo...

Toda delo v steni je bilo enakomerno, klici in povelja mirni in stvarni. Prvič se je zgodilo, da mojstranska ekipa rešuje tovariša iz svoje srede, prvič, da se je reševanja v steni lotila sama in celo občutno okrnjena, kajti eden njenih najvrednejših članov je ta hip potreboval pomoči. Vznemirjenost bi torej bila razumljiva, a dejstvo, da je prevladovalo prav njeno nasprotje, je tudi meni na snežišču spodaj vlivalo zaupanje in popolnoma logično se mi je zdelo Brojanovo povelje, ki mi ga je zavpil iz raza štiri sto metrov nad menoj, naj odidem čez Stenarjeva vratca na vrh. Če torej dodatna pomoč z drugih reševalnih postaj ni potrebna, mora že biti vsa stvar zelo v redu. Ubogal sem torej in skušal razumeti nerazumljivo, čemur pa moj razum ni bil kos in se je zatekel v nevero in dvom nad tem, kar je čul.

Zdaj nisem več hitel. Od devetih sem stopil na Stenarjevo teme, v hipu ko je zvezdna kupola noči pokrila široko gorško prostranstvo in ugasnila sleherni pot. Tako nisem mogel več sestopiti nad raz k tovarišem. Predvrh nas je ločil, sploh jih nisem čul, saj so bili vsaj tri sto metrov globlje in daleč stran. Tih vetrc je lizal skale, in da bi mu kljuboval, sem vseeno začel lezti po grebenu dol, previdno tipaje v noč, toda brez pravega občutka za trdnost kamenja, ker sem sam ves drgetal od mraza. Prišel sem do kočljivega mesta in obrnil, ker se ga tik nad zevajočo črnino nisem drznil lotiti. Za skalo blizu vrha, v privetrju, sem legel na kamenje in prižgal svečo. Gledal sem vanjo in mislil o življenju in spet sem zapadel malodušnosti. Ali plapola tako kot moja sveča, ki jo moram sicer ščititi pred vetrom, ali samo tli kot zgublajoče se zvezde v megli? Najbrž samo tli... Kaj naj bi sicer v tem mrazu! Veter je stegnil jezik okrog skal in upihnil luč, preden sem utegnul skleniti dlani okrog plamena. Nisem je drugič prižgal. Trl sem si kolena, dokler se nisem ogrel in za hip utonil v sladki utrujenosti.

Bela tančica je oblivala goro in silila k vrhu, a čutil sem, da meri predvsem k črnemu stolpu v predvrhu, čigar obrise sem lahko razločil. Vzdigovala se je v odločnih zlikanih gubah, kot da je trdo naškrobljena, in dišala po soli in ugaslih stenjih ter šelestela kot papirnati napisi na vencih. Hotel sem ubraniti nedolžni črni stolp pred belim prtom, z izproženo roko sem udaril po njem in ga potlačil nazaj...

Zazrl sem se v globino. Medla lunina svečava je žarila dvoje velikih snežišč v grapi vzhodne stene. Morda bi še enkrat odločno zamahnil po mrtvaškem prtu, morda dvakrat, pa se ne bi zbudil nikoli več. Zdaj sem se seveda privezal z vrvico na skalo, a zaspal nisem več.

Megle so začele ovijati vrh in skozi me sem ob dveh ponoči zaslišal glasove tovarišev, ki so prišli na predvrh. Sprva medlim glasovom nisem mogel prav verjeti, ker nisem vedel, če morda spet ne dremujem, a bilo je res. Vse popoldne in vso noč so reševali. Glasovi so bili mirni, a glasni. Še za kako nepotrebno reč so se mimogrede spričkali. Tako sem laže spoznal njihove avtorje: Jože, Pavel, Gustl in trije Janezi (četrti ni mogel priti). Stankov glas je bil nekoliko manj energičen. Francija nisem čul.

Čez dobre pol ure sva se srečala. Saj je reševanje kljub skromni ekipi teklo v hitrem tempu. Nekajkrat sem vrvel vrv v temo (tam je bila škrbina in v njej reševalci) in z dobrega stojišča pomagal tovarišem čez kočljivo mesto, jim povedal, kako naj gredo naprej, saj sem že od prejšnjega nočnega obiska in ponovitve zdaj znal greben na pamet, in že je na hrbtu najmočnejšega Janeza tudi Franci priplezal čez izloženo stopnjo. Tu pa tam si je celo z rokami pomagal.

Ob štirih zjutraj, ko se je svit že do kraja razlil po gorah in je le malo manjkalo do popolnega dne, smo zapustili vrh. Bilo je v času, ko pomlad seže goram komaj do pasa, naprej gor pa razsežna snežišča še oznanjajo gospostvo zime. Ta nam je bila sedaj dobrodušna. V hitrem in varnem spustu, ki ni zahteval napora od reševalcev, ne muk od ponesrečenca, smo po zmerno mehkem snegu dosegli sredino Sovatne. Medtem so se Francijeve obtolčenine žalostno razbolele in tako smo stali vsi pred najnapornejšim delom: pred trdo, strmo in debelo pošodrano potjo do Bukovja. Vsak naš trdi korak ga je zbodel, še bolj pokladanje na tla pri menjavanju nosačev. Ko sem ravno nosil spredaj, sem enkrat tako nemarno odletel, da sem hočeš nočeš treščil nosila po tleh. Franci se tega dobro spominja. Skozi Bukovje je šlo laže in po dobrih štirih urah in pol smo bili z vrha Stenarja v dolini. Bili bi prej, ko bi nas bilo več.

Vse reševanje je trajalo dvajset ur, med njimi je bila cela noč napornega dela. Ni to sicer reševanje velikega formata, a kljub temu je mala mojstranska ekipa napravila z njim zrelostni izpit. Treba je bilo spraviti ponesrečenca iz srede Brojanovega raza na vrh Stenarja in v dolino, in to je bilo precej.

Medtem ko so se Lojzetu odrgrnine na vratu kmalu zacelile in je bila Stankov izkupiček le precej globoko počena koža na kazalcu, pa je ostal Franci nekaj časa »pod kuratelo« na Plavžu. Ko pa so se na kraju le prepričali o njegovi koprivji naravi, so ga spodili domov. Ni dosti manjkalo, pa bi ga ošibali kot simulanta. Nekaj časa je vendarle še prodajal dolgčas bolniškega dopusta in takrat sva imela oba pripraven čas za pogovor. Potrdil mi je vse tiste nemogoče kombinacije o tridesetih metrih padca, pretrgani vrvi in srečni zaustavitvi. O malenkostnih poškodbah nisem potreboval zagotovila. Takole mi je pravil:

»Kmalu za tem, ko se svet prevesi v desno, je za raztežaj dolga grapa. Onadva sta se vsidrila v dnu in lepo sem splezal do kraja in se začel ogledovati po stojišču, da bi prišla do mene. Pri tem opazim, da se skalnati blok na moji desni sumljivo maje, brž preprimem v levo, se obdržim, a blok zaniha in pade. Še zavpijem: »Fanta, kamen!«, a skala prileti ta hip na prosto visečo vrv pod menoj in me s silnim sunkom odtrga raz stojišča, da sem po zraku odletel za ničvredno pečino. Prekopicnil sem se tako srečno, da sem z zadnjo platjo priletel na polico, vendar sem se odbil in pristal šele globlje na drugi polici. Vrv med mano in tovarišema se je pretrgala — najbrž jo je bilo zbilto kamenje — vendar sem se kljub temu obdržal na robu, ker sem z vso močjo zasadil prste v grušč. Lojza sem potegnil za seboj, ker ni bil dovolj pripravljen, toda oba sta bila v kočljivem položaju, ker sta se morala hkrati varovati padajočega kamenja. Bila sta pa tudi grdo presenečena nad takim načinom plezanja, saj sem med letom mimogrede ujel njune prestrašene obraze. Spočetka nisem kaj prida občutil in sem plezal še dva raztežaja naprej, ker sem hotel na vsak način ven iz stene, ampak potlej ni šlo več. Desna noga me je preveč bolela, da skoraj nisem mogel več stopiti nanjo in udarci na prsih in hrbtu so bili prehudi. Takih skušenj pa, ko ti lastne sile sredi stene odpovejo, ne privoščim nikomur drugemu.«

Vše to je jasno povedano in lepo je verjeti, ker je res. Zame je vendarle prečudno in prezamotano. Poln sem divjih hipotez o drugačnih možnih rezultatih takele epizode, pa čeravno se je pripetila na terenu tretje stopnje. Drzna igra nadmočne narave, v katere roke je bilo položenih troje življenj. Ali pa se ni prelevil Stenar le v orjaško Sfingo, ki je trem popotnikom stavila pretežko vprašanje in jim nagajivo pokazala eno od možnih rešitev? Kdo ve?!

Opomba: Nesreča v Brojanovi smeri v Stenarju je dopoldne 7. junija 1959 zatekla mojstransko navezo: Lakoto, Pezdirnika in Koflerja. Stvari so potekale, kot je v članku opisano.